

Stig Bengmark

— igår, idag, imorgon

Stig Bengmark var och är fortfarande en av de främsta innovatörerna och visionärerna inom svensk kirurgi. Internationellt är det nog inte heller många svenska kirurger som kommer i närheten av hans renommé. Hans gamle adept Åke Andrén-Sandberg tecknar här ett vänskapligt porträtt av den nu 79-årige så kallade pensionären.

Senast jag träffade Stig Bengmark, som vanligt med hustru Marianne, var på tåget till Kast-rups flygplats. Han var på väg till London, men om han var på väg till hemmet i London eller från hemmet i Höganäshamn vet jag inte, och jag är inte säker på om Stig och Marianne visste det heller. Utan tvekan är de sedan länge kosmopoliter. De hade stora väskor med sig beroende på att de hade med utrustning för nästa tur till Alperna och skidåkning.

Det dröjde inte mer än en minut efter det vi träffats innan Stig intensivt diskuterade probiotika med mig; han är minst lika intensiv i sitt argumenterande som då han var min klinikchef och professor, men idag kan han koncentrera sig på mer avgränsade kunskapsområden och är därför om möjligt ännu mer kunnig. Diskussionsviljan är fullständigt obruten och han sprudlar av glädje att få dela med sig av det han vet och det han tycker.

I ärlighetens namn intervjuade jag honom för en artikel i Svensk Kirurgi redan förra sommaren i Höganäshamn, men de två timmarna med Stig då gav så mycket material från honom att jag inte har vetat hur jag skulle sova. Nåja, termen intervju är nog inte heller helt korrekt, efter-

som han efter det att jag ställt min inledande fråga talade fullständigt självgående nästan hela tiden, och en mängd ämnen passerade revy utan att jag ens behövde ställa motfrågor. Jag tror inte han vet om vi fick något kaffe eller inte (Marianne serverade det på en av altanerna), för hans värld är mycket mer konkret bland idéer och tankar än bland kaffe och kakor.

Förutom en sprudlande vitalitet som skulle göra många 40-åringar avundsjuka, var nog mitt bestående minne från de två timmarna hur svårt det var att få honom att tala om det som varit, och hur hans tankebana istället hela tiden rörde sig kring dagens och framtidens frågor. Detta är nog inte så vanligt bland dem som varit pensionärer redan i många år, men Stig Bengmark är dels ingen vanlig person, dels inte pensionär, om man med det menar en person som har avslutat sitt professionella arbete. Visserligen måste då också samtidigt erkännas att det sannolikt är omöjligt för honom att dra någon gräns mellan det som benämns arbete och det som karakteriseras som fritidsintresse, och då är det svårt att bli pensionär.

Visionär och inspiratör

Stig Bengmarks tid som professor i Lund var ingen dans på rosor,

Stig Bengmark

och mycket slit blandades med både framgångar och motgångar. Hans avhandling i Göteborg handlade om prostata, men då han kom till Lund var han mest känd för sina arbeten om leveranatomi samt i viss mån leverregeneration och leverkirurgi. Framgångsrika leverkirurger som Bismuth och Blumgart besökte då Lund och Stig. Han noterar att det var fantastiskt att redan i 30-årsåldern vara

inbjuden att resa runt värden med auktoriteter som Jonathan Roadhs och Bill Longmire, men mer underbart är dock att nu som snart åttiotalåring få resa runt världen med 30- och 40 åringar!

Stig var en av Ragnar Romanus adepter, från vilken även utgick Peter Heimann till Bergen, Bengt Zederfält och Sven-Erik Bergentz till Malmö samt Stig Bengmark till Lund. De fyra professorerna tillträdde nästan samtidigt, men det är bara Stig som finns kvar – och han är dessutom extra mycket kvar.

I den tidiga Lundaeran minns man Sig Bengmark främst som den som byggde upp kliniken från det traditionellt överläkarcentrerade till modernt team-arbete med sammanhållen klinik- och forskningsprofil. Det fanns röster som sa att han var tokig när han ville bygga ut läkarstaben till mer än det dubbla på kort tid och dessutom förespände att det skulle bli så också på andra sjukhus. Han fick emellertid rätt mycket snart.

Internationalist

I en senare era var det främst de internationella kontakterna som blev Stigs bomärke. Han reste mycket själv, men inbjöd också många av den tidens ledande kirurger till Lund och de kom i parti och minut. Varje besökande fick ett program för varje halvtimme under nästan hela dygnet, och alla medarbetarna på kliniken fick åtminstone en liten stund att berätta om sig själva och sin forskning. Det var en mycket värdefull träning i att på kort tid beskriva klinik- och forskningsresultat, och den resulterade i många nya forskningsidéer och kontakter, men också viktiga korrigeringar för dem som var på fel spår. Dessutom gav det många spännande utlandskontakter som flera av oss enda sedan dess haft stor nytta av. Den första stora HPB-kongressen i världen var helt och hållet ett bengmarkskt initiativ, och många av de 800 som då kom till Lund berättar fortfarande gärna om mötet. Också för oss som var med och arrangerade blev det tveklöst ett positivt minne för livet.

Visserligen var detta en ekonomisk guldålder för svensk kirurgi, men det var inte bara kvantiteten som skulle ökas utan också forskningsaktiviteten. Under den bengmarkska eran skrevs fler avhandlingar i Lund än sammanlagt före och efter (och det rekordet kommer att stå sig länge). Grunden för detta var målinriktning, entusiasm och en organisation som passade för forskning. Alla som skrev avhandling hos Stig blev visserligen inte vetenskapsmän för framtiden, men alla fick en djup förståelse för forskningskritik och kritisk forskning, som vi sedermera haft nytta av i olika positioner.

Forskningen i sig baserades initialt på Stigs internationella kontakter, där han såg vad som hände ute i världen och vad vi kunde bidra med i Lund. Detta kombinerades med Stigs enorma idéflöde där långt ifrån allt var genomförbart, men där många idéer var mer geniala än vad vi då förstod. Den sammanlagda entusiasmen var emellertid tidvis nästan bedövande.

Nu för tiden delar Stig Bengmark sin tid mellan Skåne och England. I sitt forskningsnätverk har han kontakter inte bara i London med omnejd, utan är aktiv forskningshandledare också i Ungern, Italien, Nederländerna och på ett dussin andra ställen. Efter avskedet från Lund har det blivit mindre av kirurgi och mer av att försöka förstå vad som gör människor friska och sjuka på ett övergripande plan. Nutrition och antioxidanter är grundpelare, men idag handlar det också mycket om probiotika.

Probiotika

Om man frågar svenskar om ”födoämnen med hälsobringande effekter” tar de oftast fram Proviva® som exempel – och också det är en av Stigs idéer. Han arbetade länge med framtagandet av produkten, men har idag sålt sin andel och får nöja sig med glädjen av att detta probiotikum faktiskt fungerar. Det är ingen lätt forskning eftersom det av lactobaciller finns tusentals arter, och dessa inbördes är lika olika som vi människor. Det innebär att medan vissa lactobaciller gör vad vi hoppas på så kommer andra att snarare ställa forskningsresultaten i tvivelsam dager och

göra forskarna förtvylade, trots att det kanske är forskarna som valt fel bacillstammar från början.

Vi kan alltid ta fram argument för och emot forskningsresultat, men om Stig Bengmark lever som han lär – och forskat kring – så blir de flesta ordentligt övertygade om nutritionens, antioxidanternas och probiotikas betydelse. Dessa forskningsresultat blir desto mer intressanta när man får veta att de inte leder mot askes och tråkighet, utan tillåter rimliga mängder av det mesta som är gott (rökning är dock vare sig tillåtet eller gott).

Samtidigt är Stig Bengmark ett strålande exempel på att det inte bara är dieten som räknas utan hela levnadssituationen. Den som håller hjärnan tränad har större möjlighet att slippa träffas av Alzheimer i förtid, och den som inte ägnar sig åt sina egna kroppsliga skavanker förblir frisk. Då bli det också tid att uppleva konst och musik, och att upprätthålla sina sociala kontakter. Stig har kontakter överallt och upprätthåller dem väl.

Ord på vägen

När jag pressar Stig Bengmark på att ge några ord på vägen för dagens unga kirurger blir han för första gången nästan tyst, men säger sedan: ”Fortsätt att vara nyfikna, fortsätt att vilja veta mera, och var beredda på att livets väg inte alltid bara är rosenströdd – så kommer glädjen och framgången. Inte just där man sökte den, men den kommer.”

ÅKE ANDRÉN-SANDBERG
Stockholm
ake.andren-sandberg@karolinska.se